

індивідуальних здібностей і талантів вихованців у різноманітній діяльності.

Педагогічний колектив загальноосвітньої школи-інтернату № 14 м. Києва, на базі якого проводиться наукове дослідження, цілеспрямовано працює над вдосконаленням навчально-виховного процесу як виховного простору, в якому реалізуються здібності учнів, відбувається їх самоствердження. З метою поліпшення якості освіти в школі-інтернаті модернізується організація навчального процесу: впроваджуються інноваційні технології навчання, насамперед особистісно орієнтованого, диференційованого, розвивального навчання. Такий підхід надає можливість педагогам школи підвищувати рівень навчальних досягнень своїх вихованців, що сприяє формуванню самоповаги і впевненості в собі. Завдання педагогів школи-інтернату полягає в тому, щоб створити умови невимушеності та душевного тепла, наповнити час перебування дітей у колективі цікавими справами, які відповідають їхнім віковим особливостям, заняттями, на яких органічно поєднуються навчання, праця з відпочинком та іграми.

Л. М. Масол

ЕСТЕТИЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У психолого-педагогічних дослідженнях дедалі частіше використовується поняття “середовище”. Ця категорія відображає просторові характеристики та співвідношення об’єктів і процесів. Як парна, вона розглядається тільки по відношенню до суб’єкта, який функціонує у певному середовищі. Виокремлюють природне, культурне і соціальне середовище. Ознакою середовища є відсутність жорстко фіксованих часових й просторових рамок. Соціальне середовище – просторово-територіальна частина природного простору, яку опанувала людина; характеристика соціальної структури суспільства, матеріальних і духовних умов і можливостей його існування та діяльності, зокрема й стосовно розвитку окремих соціальних груп та індивідів.

Середовище у широкому сенсі (макросередовище) охоплює суспільно-економічну систему загалом, тип культури, в якому існує людина, а у вузькому (мікросередовище) включає її безпосереднє оточення (родина, трудовий або начальний колективи, групи з різних субкультур тощо). Різновидом соціокультурного є освітнє (педагогічне) середовище, яке в науковій літературі має багато ракурсів дослідження. Освітнє середовище трактуємо як сукупність організаційно-педагогічних впливів на розвиток особистості та умов освітньої діяльності суб’єктів педагогічного процесу в спеціально створеному соціальному та предметно-просторовому оточенні. До суб’єктів належать як окремі учні/студенти чи весь контингент учнів/студентів навчального закладу, так і окремі педагоги або педагогічні колективи. У контексті особистісно розвивальної освіти педагогічне середовище – це не просто система стимулів, а насамперед система взаємодій. Освітнє середовище окремого навчального закладу включено до освітнього простору району, міста, регіону, держави, європейської та світової спільноти.

У науковій літературі педагогічне або освітнє середовище розглядають зазвичай синонімічно, умовно у ньому виокремлюють виховне середовище.

В.А.Ясвін обґрунтував систему психолого-педагогічного проектування розвивального середовища на основі чотирьохкомпонентної моделі: 1) суб'єкти освітнього процесу; 2) соціальний компонент освітнього середовища; 3) просторово-предметний компонент; 4) технологічний компонент. Іншу структуру середовища запропонувала В.С.Мухіна: 1) предметний світ; 2) образно-знакові системи; 3) соціальний простір; 4) природна реальність.

Важливо зазначити, що освітнє середовище як різновид соціального не є лише суто територіальною характеристикою, а відображає сутнісні характеристики умов і можливостей різнобічного розвитку особистості, який визначається багатьма чинниками, зокрема культурою. Дидактичне і виховне середовище має потужний формуючий вплив на учнів і складається з різних умов: педагогічних, психологічних, інформаційних, санітарно-гігієнічних, естетичних. Середовище школи як зовнішній фактор може активізувати особистісний розвиток учня, за певних умов – пригнічувати, гальмувати його.

Особливе значення для активізації впливу освітнього середовища на учнів мають естетичні фактори. Естетично організований простір позитивно впливає на зміст і процес навчання і виховання учнів різних вікових категорій завдяки потужній емоційній дії. Проте естетичні ресурси навчально-виховного простору використовуються в школах фрагментарно, спорадично. Комплексно вирішити цю проблему здатна естетизація освітнього середовища навчального закладу, що дасть змогу актуалізувати емоційно-енергетичні ресурси людини, наповнити освіту ціннісним емоційним змістом.

Естетизацію освітнього середовища трактуємо як комплекс організованих і спрямованих певним чином художньо-педагогічних заходів (створення шкільних картинних галерей і музеїв, мистецьких світлиць, організація художніх студій, гуртків тощо), які змінюють якісні параметри навчально-виховного процесу, всього освітнього простору закладу і ширше – життєдіяльності учнів у школі й поза її межами. Разом із сукупністю сучасних засобів навчання вони сприяють входженню учнів в енергетичне поле мистецьких цінностей, посилюючи їх ціннісно-емоційний резонанс і поліхудожній вплив. Естетизація передбачає гармонізацію соціального оточення (контингент учнів і вчителів, форми їх спілкування і взаємодії, види діяльності) та просторово-предметного оточення (дизайн шкільних приміщень, предметів, символів тощо). У цілісному мікросередовищі навчального закладу виокремлюємо як найдієвіше в цьому ракурсі локальне мистецьке середовище (кабінети мистецтва або естетики, актові зали, художні галереї, музеї, світлиці).

На наш погляд, естетизація освітнього середовища має охоплювати всі основні елементи педагогічної системи: навчальну підсистему (зміст і технології викладання базових і варіативних предметів художньо-естетичного циклу, міжпредметні зв'язки з іншими освітніми галузями); позаурочну організаційно-виховну підсистему (напрями та форми художньо-естетичного виховання в межах мікросередовища школи); соціокультурну підсистему (організація взаємодії мікросередовища школи з родинним середовищем і культурно-мистецьким макросередовищем – музеями, галереями, філармоніями, театрами, клубами тощо).

Практичне впровадження ідеї естетизації освітнього середовища в експериментальних навчальних закладах (в рамках Всеукраїнського експерименту зі створення цілісної моделі мистецької освіти та естетичного виховання школярів, який проводиться під керівництвом автора) здійснювалося на засадах варіативності й передбачало урахування традицій і можливостей кожної конкретної школи, її кадрових і матеріально-технічних ресурсів, регіонального етнокультурного оточення. Так, наприклад, провідними напрямками естетизації середовища в Києво-Печерському ліцеї “Лідер” є викладання елективного курсу “Дизайн” в основній і старшій школі та комп’ютеризація мистецької освіти; у загальноосвітній школі № 50 м. Львова – засоби музейної педагогіки; у Першій українській гімназії ім. М.Аркаса м.Миколаєва – позаурочна виховна робота (абонемент-лекторій, мистецькі марафони і турніри) та організація предметного середовища (відеотека, медіатека, картинна галерея, світлиця українського побуту тощо).

О.В. Мельник

ПРОФІЛЬНЕ І ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВ СУЧАСНОЇ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Сучасні вимоги професійного середовища, для яких характерне широке використання інформаційних і комп’ютерних технологій, швидке впровадження досягнень науки і техніки у виробничий процес, формують соціальне замовлення на працівників, які здатні швидко адаптуватися до динамічного виробництва, легко переходити від одного виду праці до іншого, здатні до безперервного самовдосконалення впродовж життя. Головна проблема, яка виникає під час входження людини у професійне середовище, є її відповідність, як носія потенційних можливостей виконання конкретних функцій, рівню вимог професійного середовища. Для вирішення означеної проблеми існує ряд суспільних засобів і серед них чільне місце належить системі професійної орієнтації учнівської молоді. При цьому значущість цієї ланки підготовки особистості до життя та майбутньої праці суттєво зросла в умовах реформування системи середньої освіти в Україні й надання їй профільної спрямованості.

Наголосимо, запровадження профільного навчання у старшій школі певним чином змінює традиційне бачення процесу професійного самовизначення старшокласників. По-перше, об’єктивно задана потреба в учнів після закінчення 9 класу обрати майбутній профіль навчання у старшій школі. Така потреба сформована нормативними документами держави (Закон України “Про освіту”; Закон України “Про загальну середню освіту”; Державний стандарт базової і повної середньої освіти; Концепція профільного навчання в старшій школі та ін.), які передбачають запровадження допрофільної підготовки учнів у 8 – 9 класах з метою професійної орієнтації учнів, сприяння у виборі ними напряму профільного навчання у старшій школі. При цьому традиційна система трудового виховання і професійної орієнтації має незначний досвід такої підготовки, а окремі і надзвичайно потужні інститути професіоналізації особистості його не мають взагалі. Тому проблема видається актуальною і в теоретичному обґрунтуванні змісту поняття профільне самовизначення